

НАПРЯМ 6. ОСНОВИ ЮРИДИЧНОЇ КЛІНІЧНОЇ ПРАКТИКИ. БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА В УКРАЇНІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-135>

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Семко Михайло Олександрович
старший викладач кафедри права
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний університет»
м. Харків, Україна

Основним нормативно-правовим актом, яким врегульовано надання безоплатної правової допомоги є Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Відповідно до положень даного Закону безоплатна правова допомога – це гарантована державою правова допомога, що повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [1]. Сьогодні питання надання безоплатної правової допомоги є **надзвичайно актуальним** для осіб, які мають право на її отримання, оскільки на даний момент послугами адвоката не кожний може скористатися, проте результат виправдовує витрати, а центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги надають громадянам можливість відстояти свої права за допомогою кваліфікованих адвокатів.

Варто зазначити, що основною метою функціонування системи безоплатної правової допомоги є забезпечення всім особам доступу до правосуддя. Це є прямою реалізацією конституційного права кожного на професійну правничу допомогу. Саме безоплатна правова допомога є державною гарантією можливості громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу.

Різні аспекти міжнародно-правових стандартів надання правової допомоги розглядали такі вчені, як: Антонович М.М., Бова Є.Ю.,

Зайчук О.В., Оніщенко Н.М., Орзіх М.Ф., Савич О.С., Титаренко В.В., Титикало Р.С., Черниченко С.В., Шестаков Л.Н. та інші.

Розглянемо як розвивається інститут безоплатної правової допомоги в Україні в контексті європейських стандартів.

Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Конституцією України та прийнятим відповідно до Міжнародних стандартів Законом України «Про безоплатну правову допомогу» мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України. В країнах ЄС, які є розвинені в демократичному і соціальному плані, цей інститут існує вже доволі давно і в різних країнах він відрізняється категоріями людей, які отримують дану допомогу, порядком та способом надання такої допомоги особам. В країнах Євросоюзу дана система базується на спеціальних законах, які в свою чергу узгоджуються з Європейською Конвенцією про захист прав і свобод.

Право на безоплатну правову допомогу для певних категорій осіб закріплюється низкою законів України. Зокрема, це особи, визначені законами України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні», «Про статус ветеранів війни і гарантії їх соціального захисту», «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду», «Про психіатричну допомогу», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про соціальні послуги», «Про охорону дитинства» тощо.

Порівнюючи систему безоплатної правової допомоги європейських країн та України варто зазначити, що переважно в більшості європейських країн безоплатну правову допомогу особам надають юристи, які працюють при муніципалітетах тобто в органах місцевого самоврядування, а саме юридичні департаменти при муніципалітетах.

Така система діє в Литві та Грузії, де діяльність таких юристів контролюється Службою юридичної допомоги та Службою правової допомоги. Такі служби є державними органами, тобто робота даних департаментів контролюється державою [2, с. 133]. Також в деяких європейських країнах існує практика укладання муніципалітетами угод з приватними юристами про надання ними правових консультацій та підготовку проектів документів. Але дана практика не є ефективною через певну обмеженість бюджету тому перевагу надають саме роботі фахівців з права у юридичних департаментах муніципалітету.

В тих європейських країнах, де безоплатна правова допомога надається муніципалітетами, особи, що зверталися за такою допомогою, зазначають, що в певних випадках не були задоволені наданою їм допомогою, а консультації можна отримати тільки в тому муніципалітеті, в окрузі якого особа проживає, що створює незручності особам, які не проживають в даному окрузі або в країні тимчасово. В тих же європейських

країнах, де створені саме центри з надання безоплатної правової допомоги, особи зазначають високий рівень підготовки фахівців та якість наданих послуг [2, с. 134].

На даний час системи з надання безоплатної правової допомоги в Україні та європейських країнах багато в чому є схожими, наприклад категорії осіб та юрисдикційність Центрив з надання безоплатної правової допомоги та/або інших органів, в повноваження та обов'язки яких входить надання безоплатної правової допомоги, але є й розбіжності, наприклад в більшості країн Європи дані Центри є муніципальними органами (органами місцевого самоврядування), а в Україні фахівці даних Центрив прирівнюються до державних службовців і їх діяльність регламентується низкою спеціальних законів.

Європейський підхід в питанні надання безоплатної правової допомоги залишається незмінним і полягає у невід'ємності реального права на правову допомогу від права на реальний доступу до суду, яке, в свою чергу, є ключовою складовою права на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, питання щодо цивільних прав та обов'язків особи або встановлення кримінального обвинувачення, висунутого проти неї, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод в інтерпретації цього права в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. Позитивним необхідно визнати прийняття Закону України від 4 липня 2012 р. № 435-р «Про затвердження Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013-2017 роки», в якій зазначається, що Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про статус біженців, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та інші міжнародні акти передбачають обов'язок держави забезпечити безоплатну та ефективну правову допомогу особам, які її потребують, і встановити мінімальні вимоги до надання такої допомоги.

Співвідносячи основні норми міжнародного права з внутрішньодержавним законодавством стосовно якісного та ефективного забезпечення права людини на безоплатну правову допомогу, можна зробити висновок, що як на національному, так і на міжнародному рівнях держави повинні забезпечувати якісне та ефективне надання безоплатної правової допомоги, дбати про те, щоб система безоплатної правової допомоги отримувала достатні фінансові й кадрові ресурси. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Отже, вивчення та врахування міжнародного досвіду з питань забезпечення права на професійну правничу допомогу, вже дало для України позитивний ефект. Подальша імплементація відповідних міжнародно-правових норм, безумовно, сприятиме розвитку національного законодавства України, раціональному вирішенню актуальних питань та удосконаленню системи забезпечення професійної правничої допомоги.

Література:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI (з наступними змінами).
2. Вільчик Т.Б. Системи безоплатної правової допомоги у країнах Європейського союзу. Порівняльно-аналітичне право, 2015. № 4. С. 132-135.
3. Гудим І. В. Стан розвитку безоплатної правової допомоги в Україні з дотриманням міжнародних стандартів. Безоплатна правова допомога в Україні: шляхи подальшого розвитку та модернізації: матеріали Всеукр. студ.наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 жовт. 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 37-40.
4. Коршенко А. В. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх співвідношення. Часопис Київського університету права. 2013. № 3. С. 375-378.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-136>

УРЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ПРОЦЕДУР АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Хлистік Мирослава Андріївна

*старший викладач кафедри права та економіко-фінансової безпеки
Приватного вищого навчального закладу
«Академія рекреаційних технологій і права»,
аспірантка кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Зазвичай сторони конфліктів звертаються за захистом порушених прав і охоронюваних інтересів до судів, які, відповідно до закону, здійснюють правосуддя на засадах верховенства права та забезпечують кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод [1]. Суди утворюються та фінансуються державою. Проте, існують й інші форми вирішення конфліктів,